Krzysztof Brzechczyn

Miejsce Polski w Europie w opozycyjnej myśli politycznej późnego PRL-u

Miejsce Polski w Europie. Kwestie międzynarodowe w myśli politycznej opozycji demokratycznej w latach 1976–1989, wybór i opracowanie Tomasz Kozłowski, Jakub Kufel, Jan Olaszek, Przemysław Ruchlewski. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności 2020, ss. 299. ISBN 978-83-62853-13-7.

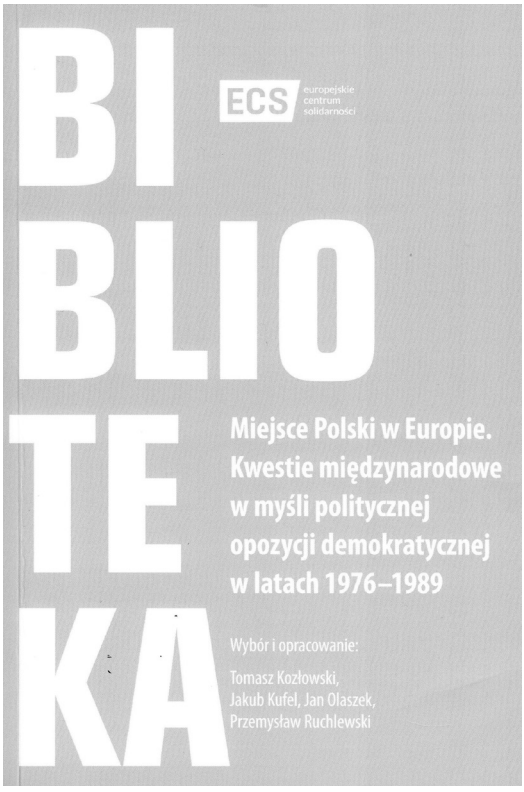

Opozycyjna myśl polityczna w okresie PRL-u należy do słabiej zbadanych aspektów najnowszej historii Polski. Do nielicznych prac obejmujących historię powojennej myśli politycznej należy *Polska myśl polityczna po roku 1939* Grzegorza Kucharczyka, zaś do prac analizujących myśl polityczną zinstytucjonalizowanej opozycji Krzysztofa Łabędzia *Spory wokół zagadnień programowych w publikacjach opozycji politycznej w Polsce w latach 1981–1989* i Krzysztofa Piątkowskiego *Myśl polityczna opozycji*

w Polsce (1976–1989)[1]. Bardziej rozpoznane są dzieje krótszych wycinków historii PRL-u (np. pierwszej Solidarności) czy poszczególnych postaci i środowisk opozycyjnych. Można zaryzykować twierdzenie, że dostatecznie dobrze rozpoznana jest myśl polityczna głównych postaci i środowisk opozycyjnych okresu PRL-u. Jednakże mniej znane teksty najbardziej znanych opozycjonistów czy najbardziej znane teksty mniej znanych środowisk lub postaci nadal czekają na swoje opracowanie.

Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest niekompletna i czasami niska pod względem jakości digitalizacja zawartości czasopism drugiego obiegu oraz niewielka liczba wydawnictw źródłowych prezentujących polską myśl politycznych okresu PRL-u, a szczególnie końcowego okresu 1976–1989[2].

Lukę tę stara się wypełnić omawiane opracowanie. Jak twierdzą jego redaktorzy,

> antologia stanowi wybór tekstów dotyczących kwestii międzynarodowych w myśli politycznej opozycji w latach 1976–1989. Ich dobór ma charakter autorski i nie wyczerpuje całości zagadnienia. Ich celem jest ukazanie kluczowych debat toczonych na łamach pism drugiego obiegu, dotyczących miejsca Polski w Europie[3].

Wybór został podzielony na dwie części „Opozycja przedsierpniowa" i „Dekada Solidarności 1980–1989". Część pierwsza, w której zamieszczono czternaście tekstów, została podzielono na trzy rozdziały: „Pod sowiecką dominacją", „Wizje Europy" i „Kwestia niemiecka". W części tej redaktorzy starali się tak dobrać teksty, aby reprezentowały one spluralizowany charakter przedsierpniowej opozycji. Czytelnik może zatem zapoznać się z redakcyjnym artykułem *Drogi*, pisma wydawanego najpierw przez Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, a potem Konfederację Polski Niepodległej, tekstami autorów związanymi z Ruchem Młodej Polski i postrewizjonistyczną częścią środowiska KSS KOR.

Po latach nie straciła na aktualności polemika między Aleksandrem Hallem a Janem J. Lipskim w kwestii podziału kontynentu europejskiego, dylematów inte-

---

[1] Grzegorz Kucharczyk, *Polska myśl polityczna po roku 1939*, Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra 2009; Krzysztof Łabędź, *Spory wokół zagadnień programowych w publikacjach opozycji politycznej w Polsce w latach 1981–1989*. Kraków: Księgarnia Akademicka 1997; Krzysztof Piątkowski, *Myśl polityczna opozycji w Polsce (1976–1989)*. Lublin: Drukarnia „Tekst" 2016.

[2] Do nielicznych wyjątków należy Stowarzyszenie Solidarność Walcząca, które na swojej stronie internetowej zamieściło kompletne zdigitalizowane egzemplarze (do pobrania w PDF-ach) wydawanego w latach 1982–1990 we Wrocławiu dwutygodnika *Solidarność Walcząca* [zob. https://solidarnosc-walczaca.pl/solidarnosc-walczaca-wroclaw-pismo/, dostęp: 28 czerwca 2024.

[3] Wstęp. W: *Miejsce Polski w Europie*, 10–11.

gracji jej zachodniej części w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz losów jej wschodniej części pozostającej pod dominacją Związku Sowieckiego. W tekście opublikowanym w 1979 roku Hall przestrzegał między innymi przed nadmierną unifikacją europejską, która ogranicza odmienność poszczególnych społeczeństw narodowych. Prowadzi to „do budowy patriotyzmu europejskiego poprzez osłabienie, a czasem zanegowanie patriotyzmów narodowych, nazywanych nacjonalizmami"[4]. Według publicysty „Bratniaka" „proces budowy jedności europejskiej musi się odbywać przy pełnym poszanowaniu identyczności i suwerenności narodowej, w oparciu nie tylko doraźnych celach politycznych i ekonomicznych, ale również i przede wszystkim na tych samych wartościach i ideach"[5]. Takiego niebezpieczeństwa nie dostrzegał natomiast Lipski, który argumentował, że „dobrowolne ograniczanie suwerenności na zasadzie «umowy zbiorowej», zachowując pełnię podmiotowości uczestników, którzy o tyle i tak długo przyjmują wzięte na siebie ograniczenia, póki sobie tego życzą – nie powinno przerażać tylko dlatego, iż znamy «federacje», z których wystąpić nie sposób"[6]. Szkoda, że w antologii brakuje tekstów publikowanych w „Głosie", szczególnie autorstwa Jakuba Karpińskiego, który na łamach wspomnianego pisma na temat niepodległości i suwerenności wielokrotnie się wypowiadał[7].

Czytelnik oczekiwałby podobnego podziału tematyki w części drugiej. Tymczasem redaktorzy książki podzielili ją tylko na dwa rozdziały: „Polska i Niemcy" i „Pytania o Europę". Dobór tekstów jest mniej spluralizowany, gdyż redaktorzy pominęli myśl polityczną powstałych po 13 grudnia 1981 roku nowych organizacji politycznych, takich jak na przykład Organizacja Solidarność Walcząca, Liberalno-Demokratyczna Partia „Niepodległość", Polska Partia Socjalistyczna, środowisk anarchistyczno-pacyfistycznych (Ruch Społeczeństwa Alternatywnego, Ruch „Wolność i Pokój") czy pism jak na przykład *Polityka Polska*. Ponadto dobór czasopism, które są podstawą przedruku, jest wyraźnie „warszawocentryczny": na piętnaście zamieszczonych w tej części tekstów trzy tylko zostały opublikowane w czasopismach wydawanych poza Warszawą: we wrocławskim *Biuletynie Dolnośląskim* (Jana Waszkiewicza), a w lubelskich *Spotkaniach* (Stefana Kisielewskiego) i emigracyjnym *Aneksie* (Eugeniusza Smolara).

Redaktorzy niekonsekwentnie stosują wprowadzone przez siebie kryteria doboru źródeł. We wstępie deklarują bowiem, że antologia zawierać ma teksty

[4] Aleksander Hall, „Europa, ale jaka?". W: *Miejsce Polski w Europie*, 51.

[5] Aleksander Hall, „Europa, ale jaka?". W: *Miejsce Polski w Europie*, 52.

[6] Jan J. Lipski, „Europa, ale jaka?". W: *Miejsce Polski w Europie*, 58 – 59.

[7] Z publicystyką polityczną „Głosu" czytelnik może zapoznać się w: *Głos Niepodległości. Wybór publicystyki środowiska czasopisma „Głos" 1977 – 1989*, red. Justyna Błażejowska. Kraków: Biały Kruk 2016.

polskich autorów i struktur opozycyjnych, zaś w książce znajduje się skądinąd ciekawy artykuł Williama Griffitha „Stosunki Wschód–Zachód w Europie: nowy rozdział" opublikowany w 30 numerze *Krytyki* z 1988 roku. Nawiasem mówiąc, odrębną kwestią byłoby zbadanie, jakie pisma i środowiska opozycyjne jakich zagranicznych autorów przedrukowywały i upowszechniały.

Pomimo tych zastrzeżeń warto podkreślić, że antologia pod względem edytorskim jest przygotowana na wysokim poziomie, co w przypadku krajowych publikacji nie zdarza się… zbyt często. Redaktorzy zadbali bowiem o to, aby artykuły i dokumenty były zaopatrzone w przypisy, zaś pod tytułem każdego artykułu umieszczona jest informacja o źródle przedruku i roku wydania. Publikację można zatem polecić każdemu, kto interesuje się opozycyjną myślą polityczną późnego PRL-u.

Krzysztof Brzechczyn – profesor nauk humanistycznych zatrudniony na Wydziale Filozoficznym UAM w Poznaniu i w Oddziałowym Biurze Badań Historycznych IPN w Poznaniu. Zainteresowania badawcze: filozofia historii, filozofia polityki, filozofia społeczna, historia myśli politycznej, historia najnowsza, teoria i metodologia historii. Ostatnio opublikował *The Historical Distinctiveness of Central Europe: A Study in the Philosophy of History* (Berlin: Peter Lang 2020) i *Umysł solidarnościowy. Geneza i ewolucja myśli społeczno-politycznej „Solidarności" w latach 1980 –1989* (Poznań-Warszawa: IPN 2022).

Wolni i Solidarni

MIĘDZY IDEĄ A PRAKTYKĄ

Kwartalnik Społeczno-Polityczny

LATO 2024 nr 2 (6)

Wolni i Solidarni
Między Ideą a Praktyką
Kwartalnik Społeczno-Polityczny
Lato 2024 nr 2 (6)

ISSN 2956 – 6150
© Copyright by Fundacja OTACZAJ BLASKIEM

Redaguje zespół:
Krzysztof Brzechczyn (redaktor naczelny)
David Darchiashvili, Paweł Falicki, Jerzy Żurko

Stali współpracownicy:
Iwo Greczko, Sławomir Magala, Jakub Nakoneczny

Adres Redakcji:
redakcja@czasopismo-wis.pl
www.czasopismo-wis.pl

Wydawca:
Fundacja OTACZAJ BLASKIEM
Zawieprzycka 8L, 20-228 LUBLIN
www.otaczajblaskiem.pl

Egzemplarz kwartalnika można otrzymać pocztą wpłacając na rachunek Fundacji OTACZAJ BLASKIEM **PL43 1020 3176 0000 5402 0277 9163** darowiznę w wysokości co najmniej 20 złotych.
W komentarzu do przelewu prosimy umieścić tekst "na cele statutowe" oraz adres wysyłki.

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo skracania tekstów i opatrywania ich własnymi tytułami.
Numer zamknięto 28 czerwca 2024.

Korekta: Zysk i S-ka Wydawnictwo
Projekt okładki: KRUMIR Mirosław Kruk
Druk: MULTIPRESS, Lublin

Spis treści

Od redakcji 5

Fakty i komentarze

Jerzy Żurko, *Centralny Port Komunikacyjny – między geopolityką a gospodarką* 12

Dorota Heck, *Larum, czyli o zmianach podstawy programowej nauczania języka polskiego w szkołach wszystkich szczebli* 20

David Darchiashvili, *Ustawa o przejrzystości wpływów zagranicznych. Cywilizacyjna i geopolityczna walka w Gruzji i o Gruzję* 27

Polska – ale jaka?

Jacek Matuszewski, *Krzysztof Karoń i prawo do lenistwa* 37

Idee i polityka

Czy liberalna demokracja zmierza ku przepaści? Zapis debaty nad książką Antoniego Z. Kamińskiego i Bartłomieja Kamińskiego, *Świat na krawędzi. Czy projekt liberalno-konstytucyjny sprosta wyzwaniom współczesności?*, z udziałem Lidii Godek-Ostrouch, Arkadiusza Lewandowskiego i Marka Nowaka 49

Historia najnowsza

Michal Valčo, *Dziedzictwo Samuela Štefana Osuskiego w walce z totalitaryzmem* 84

Monika Tresová, *Rudolf Fiby – cichy bojownik o wolność* 95

Recenzje i omówienia

Zbigniew Kuźniar, *Aktualne rady średniowiecznego polityka* 127

Krzysztof Brzechczyn, *Miejsce Polski w Europie w opozycyjnej myśli politycznej późnego PRL-u* 131

Summary

Table of Contents, Abstracts and Keywords of Kwartalnik Społeczno-Polityczny Wolni i Solidarni. Między Ideą a Praktyką, no. 2 (6), Summer 2024 135